

Blaž KRIŽNIK, Im Sik CHO in Su KIM

Preobrazba mest v Vzhodni Aziji: Primerjava vključevanja javnosti v prenovo stanovanjskih sosesk v Južni Koreji in Singapurju¹

Povzetek

Južna Koreja in Singapur sta zaradi uspešnega gospodarskega in družbenega razvoja znana kot dva od štirih azijskih tigrov. Njunjo industrializacijo in urbanizacijo je usmerjala razvojna država, medtem ko je bila civilna družba iz odločanja izključena. Vendar so desetletja hitre rasti povečala družbene razlike in degradacijo bivalnega okolja, kar danes za obe družbi predstavlja dva od glavnih razvojnih izzivov. V njihovo reševanje je v zadnjih letih poleg države vse bolj vključena tudi civilna družba. V tem pogledu je za razumevanje preobrazbe mest v Vzhodni Aziji pomembno ne le poznavanje vloge, ki jo ima pri tem država, ampak tudi razmerij med državo in civilno družbo. Oboje se neposredno odraža tudi pri gradnji in prenovi stanovanjskih sosesk. Avtorji v prispevku primerjajo vključevanje javnosti v prenavo stanovanjskih sosesk v Južni Koreji in Singapurju. Primerjava sosesk Samdeok v Seulu

---

1 Prispavek mestoma povzema članek *Deciding Together: Citizen Participation in Planning the Neighbourhood Improvement in Seoul and Singapore*, ki je bil objavljen v znanstveni reviji *Asia Review* (Križnik, Cho in Kim 2019). Avtorji se zahvaljujejo uredništvu revije in njenemu založniku Azijskemu centru na Nacionalni univerzi v Seulu (SNUAC) za dovoljenje za prevod delov izvirnega članka.

in Tampines v Singapurju kaže, da je država prebivalce uspešno vključila v njuno prenavo. Hkrati pa je vključevanje javnosti potekalo pod močnim vplivom države, kar je negativno vplivalo na skupnostno povezovanje v obeh soseskah, s tem pa tudi na vzdržnost njune prenovе. Vključevanje javnosti v prenavo stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju v tem pogledu razkriva priložnosti, a hkrati tudi izzive, povezane z bolj vključujočim in vzdržnejšim upravljanjem in vladovanjem v vzhodnoazijskih mestih.

Ključne besede: skupnostno povezovanje, razvojna država, Seul, Singapur, urbana regeneracija, vključevanje javnosti

Abstract – Urban Change in East Asia: A Comparison of Civic Participation in the Residential Neighbourhood Improvement in South Korea and Singapore

Due to their successful social and economic development, South Korea and Singapore are known as two of the four Asian Tigers. In the past their industrialization and urbanization were steered by the developmental state, while civil society was largely excluded from decision making. Decades of rapid growth, however, have also contributed to social polarization and degradation of the residential environment, which are among the major challenges for the cities in both countries. Over the last decade, civil society has become increasingly engaged in addressing these challenges along with the state. For this reason, it is important not only to know the degree of state involvement but also the relationship between the state and civil society if one is to understand the urban changes occurring in East Asia. State involvement and its evolving relationship with civil society are reflected in the provision and improvement of residential neighbourhoods. In this chapter, the authors compare civic participation in the context of residential neighbourhood improvement in South Korea and Singapore. The transformation of Samdeok Maeul in Seoul and Tampines in Singapore shows that the state has successfully involved the residents in the planning and management of neighbourhood improvement. At the same time, civic participation was strongly influenced by the state, which has negatively affected community building, as well as the sustainability of the neighbourhood improvement projects. Civic participation in the residential neighbourhood improvement in Seoul and Singapore in this sense reveals the opportunities, as well as challenges, related to more inclusive and sustainable neighbourhood management and urban governance in East Asia.

Keywords: civic participation, community building, developmental state, Seoul, Singapore, urban regeneration

1 Uvod: preobrazba mest v Vzhodni Aziji

Južna Koreja (v nadaljevanju: Koreja) in Singapur so skupaj s Hongkongom in Tajvanom zaradi hitrega in uspešnega gospodarskega in družbenega razvoja znani kot štirje »azijski tigri« (Castells 1992, 34). Čeprav so desetletja gospodarske rasti močno izboljšala njihov življenjski standard, so hkrati povečala družbene razlike in okoljsko degradacijo. Razmeroma nizka kakovost

bivalnega okolja skupaj z upočasnitvijo gospodarske rasti tako predstavljata dva od glavnih razvojnih izzivov, s katerimi se danes srečujejo azijski tigri. Hkrati z državo je v iskanje novih in dolgoročno vzdržnejših razvojnih pristopov vse bolj vključena tudi civilna družba. V številnih mestih v Vzhodni Aziji različne civilnodružbene organizacije, družbene skupine in posamezniki vse glasneje izražajo in uveljavljajo zahtevo po soodločanju o njihovem razvoju (Goh in Bunnell 2013; Douglass 2014; Chalana in Hou 2016). Prav sodelovanje civilne družbe oziroma javnosti naj bi imelo v prihodnje osrednjo vlogo pri celovitejši preobrazbi mest, zaradi česar se sodelovanje prebivalcev in lokalnih skupnosti pri odločanju po vsem svetu uveljavlja kot temelj vključujočega in vzdržnejšega upravljanja in vladovanja v mestih (Irvin in Stansbury 2004; Callahan 2007; Manzi, Jones, Lloyd in Allen 2010; Ledwith 2011; Gilchrist in Taylor 2016).²

V primerjavi z zahodnimi družbami je v Vzhodni Aziji prišlo do vključevanja javnosti razmeroma pozno. Intervencionistična politika hitre gospodarske rasti, s katero so skušale t. i. razvojne države (angl. developmental state) v Vzhodni Aziji ujeti napredna kapitalistična gospodarstva na Zahodu, zagotoviti nacionalno varnost ter legitimirati nacionalistične ideologije, je v preteklosti puščala malo prostora za razvoj avtonomne civilne družbe (Castells 1992; Johnson 1999). Razvojna država je vključevanje javnosti pogosto prepoznala kot grožnjo, zaradi česar je civilno družbo strogo nadzirala in omejevala; zlasti v Koreji in Tajvanu jo je pogosto tudi nasilno zatirala. Posledično je imela v preteklosti civilna družba pri preobrazbi mest zelo omejeno vlogo in avtonomijo (Noh in Tumin 2008; Katsiaficas 2012; Read 2012; Kim in Jeong 2017).

Vendar pa se tudi v Vzhodni Aziji v zadnjem desetletju uveljavljajo bolj vključujoče oblike upravljanja in vladovanja v mestih, ki omogočajo ne le celovitejšega reševanja razvojnih izzivov, ampak hkrati na novo vzpostavljajo razmerja med državo in civilno družbo. Spremenjena razmerja med slednjima se ne nazadnje odražajo na prehodu od razvojne urbanizacije (angl. developmental urbanization), pri kateri je razvojna država neposredno vplivala na preobrazbo mest, do obdobja t. i. postrazvojne urbanizacije (angl. post-developmental urbanization), kjer ima poleg države pomembno vlogo tudi civilna družba (Cho in Križnik 2017; Doucette in Park 2018). V tem pogledu je za razumevanje preobrazbe mest v Vzhodni Aziji pomembno poznavanje ne le vloge, ki jo ima pri tem država, ampak tudi razmerij med državo in civilno družbo (Chalana in

2 Vključevanje javnosti (angl. citizen participation) se nanaša na enakopravno sodelovanje državljanov v procesih odločanja (Irvin in Stansbury 2004; Callahan 2007). V primeru vključevanja javnosti v prenavo stanovanjskih sosesek govorimo o sodelovanju prebivalcev in lokalnih skupnosti pri načrtovanju in upravljanju bivalnega okolja (Križnik, Cho in Kim 2019).

Hou 2016; Cabannes, Douglass in Padawangi 2018; Kim in Križnik 2018; Shin 2018). Oboje se neposredno odraža tudi pri gradnji in prenovi stanovanjskih sosesk. Prav slednje je namreč za razvojno državo nekoč predstavljalo enega ključnih vzvodov za spodbujanje tako gospodarskega, družbenega kot tudi urbanega razvoja (Kim in Choe 1997; Perry, Kong in Yeoh 1997; Park 1998). Hkrati ostaja zagotavljanje dostopnih stanovanj in kakovostnega bivalnega okolja eden od glavnih izzivov za mesta v Vzhodni Aziji (Križnik, Cho in Kim 2019). Avtorji v prispevku tako primerjajo vključevanje javnosti v prenovu stanovanjskih sosesk v Koreji in Singapurju, s čimer želijo prispevati k boljšemu razumevanju vloge, ki jo ima država pri preobrazbi mest, hkrati s tem pa k razumevanju razmerij med državo in civilno družbo v Vzhodni Aziji nasploh.

Singapur je geografsko sicer del Jugovzhodne Azije, a ga s Korejo in Vzhodno Azijo povezujejo nekatere pomembne zgodovinske, družbene, gospodarske in politične podobnosti. Z vidika preobrazbe južnokorejskih mest in Singapurja sta namreč primerljivi ne le njihovi zgodnji industrializacija in urbanizacija kot nekdanje japonske oziroma britanske kolonije, ampak tudi podobna vloga razvojne države pri spodbujanju gospodarske rasti in urbanega razvoja od šestdesetih let prejšnjega stoletja (Kim in Choe 1997; Perry, Koh in Yeoh 1997; Park 1998; Hill in Kim 2000; Watson 2011). Razvoj mest v Koreji in Singapurju je bil v preteklosti podrejen gospodarski rasti, čemur sta bili podrejeni tudi gradnja in prenova stanovanjskih sosesk. Javnost je bila iz načrtovanja in upravljanja bivalnega okolja večinoma izključena (Douglass 1998; Ooi in Hee 2002; Ho 2009; Cho in Križnik 2017). Vendar se je v tem pogledu položaj, zlasti v Seulu in Singapurju, pomembno spremenil. V zadnjem desetletju sta državna in mestna uprava v obeh prestolnicah sprejeli in uveljavili različne oblike vključujočega upravljanja in vladovanja, medtem ko je vključevanje javnosti postalo eno najpomembnejših orodij za spodbujanje sodelovanja prebivalcev in lokalnih skupnosti pri odločanju o različnih vidikih življenja v mestu (CLC in SI 2017; Križnik, Cho in Kim 2019).

Avtorji so izbrali soseski Samdeok v Seulu in Tampines v Singapurju kot študiji primera vključevanja javnosti v načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja. *Projekt upravljanja bivalnega okolja* (kor. Jugeohwangyeongwallisaeop, REMP) v soseski Samdeok in projekt *Pozdravljen, sosed!* (angl. Hello Neighbor!, HN!) v soseski Tampines namreč predstavljata domnevno uspešna primera sodelovanja države s prebivalci in lokalnimi skupnostmi pri prenovi stanovanjskih sosesk (Cho 2016; Lee 2016; Maeng 2016; Cho in Križnik 2017). Njuna primerjava je zato smiselna predvsem zaradi podobne vloge, ki jo je pri vključevanju javnosti imela država (Seongbuk-gu 2015a, 2015b; HDB 2018), in manj zaradi morebitnih podobnosti med soseskama ali načrtovalskima pristopoma.

Med letoma 2014 in 2018 so avtorji opravili enaintrideset intervjujev s prebivalci, predstavniki civilnodružbenih organizacij, načrtovalci in javnimi uslužbenci, ki v Koreji in Singapurju predstavljajo glavne skupine deležnikov, vključenih v prenavo stanovanjskih sosesk (Cho 2016; Wolfram 2019). Poleg tega so se avtorji udeležili skupnostnih delavnic in sestankov lokalne skupnosti v obeh soseskah, s čimer so zbrali primarne podatke o njuni prenavi. Slednje so dopolnili in kontekstualizirali z obsežno študijo sekundarnih virov. Hkrati so organizirali strokovni delavnici, na katerih so skušali s pomočjo strokovnjakov iz Seula in Singapurja ovrednotiti izsledke raziskave ter se s tem izogniti pristranskosti pri primerjavi obeh sosesk (Križnik, Cho in Kim 2019).

Prispevek je razdeljen na štiri poglavja. V uvodnem poglavju je poleg izhodišč in namena prispevka na kratko predstavljena še raziskovalna metodologija. Sledi poglavje o gradnji in prenavi stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju ter o vključevanju javnosti v njihovo načrtovanje in upravljanje. Glavni del prispevka predstavlja primerjava vključevanja javnosti v prenavo sosesk Samdeok in Tampines. V tem delu prispevka avtorji predstavijo projekta REMP in HN! ter kritično ovrednotijo sodelovanje prebivalcev in lokalnih skupnosti pri posameznem projektu. Prispevek se sklone s povzetkom raziskave in predstavitvijo najpomembnejših sklepov.

2 Prenava stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju

2.1 Gradnja in prenavo stanovanjskih sosesk

Seul in Singapur sta v preteklih desetletjih dosegla izjemno hitro družbeno in gospodarsko rast. V Koreji in Singapurju je BDP na letni ravni v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja znašal vsega nekaj sto dolarjev, medtem ko danes Seul in Singapur štejejo med najbogatejši in hkrati najdražji mesti v Vzhodni Aziji (Tabela 1). V tem času se je število prebivalcev povečalo za več kot trikrat; zlasti seulska metropolitanska regija sodi s petindvajsetimi milijoni prebivalcev med največje na svetu (Tabela 2). Zaradi hitre industrializacije in urbanizacije ne preseneča, da je bila prenavo stanovanjskih sosesk v Koreji in Singapurju prvotno osredotočena na rušenje nekdanjih barakarskih naselij in gradnjo novih stanovanj za hitro rastoče prebivalstvo (Kim in Choe 1997; Perry, Kong in Yeoh 1997; Park 1998; Chang, Nam in Lee 2018). Zagotavljanje novih stanovanj je imelo ob tem tudi ideološko vlogo, saj je zagotavljalo legitimnost avtoritarnima režimoma v Koreji in Singapurju (Castells 1992; Chua 1997; Watson 2011). Kljub podobnemu družbeno-gospodarskemu in političnemu ozadju gradnje in prenavo stanovanjskih sosesk pa sta državi v

praksi izbrali zelo različen pristop k reševanju stanovanjskega vprašanja (Križnik, Cho in Kim 2019).

Tabela 1: B(R)DP na prebivalca v Seulu in Singapurju (v USD)
(Department of Statistics Singapore (2018), SMG (2018))

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Seul	2.701	7.022	14.043	14.014	21.483	24.922	30.620
Singapur	6.995	11.865	24.937	23.793	29.870	46.570	56.285

Tabela 2: Rast prebivalstva v Seulu in Singapurju
(Department of Statistics Singapore (2018), SMG (2018))

	1965	1975	1985	1995	2005	2015
Seul	3.470.880	6.889.740	9.645.932	10.595.943	10.297.004	10.331.847
Singapur	1.886.900	2.262.600	2.735.957	3.524.506	4.265.762	5.535.002

V Koreji je razvojna država sprva poskušala pomanjkanje stanovanj rešiti z gradnjo t. i. ljudskih stanovanj (kor. simin apateu), a se je pokazalo, da stanovanjskega vprašanja sama ne zmore učinkovito rešiti. Med glavnimi razlogi so bila skromna sredstva, namenjena stanovanjski novogradnji v Koreji (Chang, Nam in Lee 2018). Park (1998, 277) navaja, da je za razliko od Singapurja, kjer je bilo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja za gradnjo novih stanovanj namenjenih kar 14,3 odstotka celotnega proračuna, Koreja v ta namen porabila zgolj 0,9 odstotka proračuna. Za razliko od skromnega državnega vložka so se zasebna vlaganja v stanovanjsko novogradnjo nenehno povečevala, saj je postal nepremičninski trg vse bolj dobičkonosen. Južnokorejska država se je zato povezala z zasebnimi korporacijami, ki so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja tako prevzele pobudo pri gradnji novih stanovanj (Park 1998). Od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja je prenova stanovanjskih sosesk v Seulu večinoma temeljila na partnerstvu med zasebnimi lastniki in korporacijami, ki so bile hkrati glavni naložbeniki. Pristop je bil v praksi izrazito tržno usmerjen in ni namenjal pozornosti neprofitnim najemniškim stanovanjem (Shin in Kim 2016; Chang, Nam in Lee 2018). Položaj se ni pomembneje spremenil niti po letu 2002, ko je mestna uprava z namenom celovitejše urbane prenove uveljavila projekt *Razvoj novih sosesk* (angl. New Town Development) (Križnik 2009, 2018a).

V nasprotju s Korejo se je razvojna država v Singapurju stanovanjskega vprašanja lotila sama. S tem namenom je ustanovila javni Stanovanjski in razvojni odbor (angl. Housing and Development Board, HDB), ki mu je skozi leta

namenila precejšen delež proračuna (Park 1998). Na ta način ji je že sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja uspelo zagotoviti stanovanja za več kot 80 odstotkov prebivalcev, medtem ko so veliki in skrbno načrtovani stanovanjski kompleksi HDB postali eden od prepoznavnejših simbolov avtoritarnega režima (Hee in Heng 2009; Watson 2011; Chua 2014). Stopnja stanovanjske oskrbe je v Singapurju tako že sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja dosegla 100 odstotkov, medtem ko je v Seulu tedaj znašala 77,4 odstotka (Park 1998; Ha 2007). V primerjavi z velikanskim pomanjkanjem stanovanj v preteklosti se tako zdi, da sta bila pri reševanju stanovanjskega vprašanja tržno usmerjen južnokorejski kot tudi državno voden pristop v Singapurju razmeroma uspešna.

Vendar pa je imela različna vloga države pri gradnji in prenovi stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju precej različne posledice. Singapur je poznan po verjetno eni najuspešnejših stanovanjskih politik, saj v stanovanjskih kompleksih HDB danes živi velika večina njegovih prebivalcev (Chua 2014). Na drugi strani je v Seulu večina stanovanj zasebnih. V javnih najemniških stanovanjih tako živi zgolj 6,5 odstotka prebivalcev mesta (CLC in SI 2017). Stanovanjski trg v Seulu je poleg tega izrazito špekulativen. Visoke cene nepremičnin zlasti gospodarsko šibkim družbenim skupinam onemogočajo dostop do stanovanj, kar povečuje družbene in gospodarske neenakosti v mestu (Park 1998; Shin in Kim 2016). Po drugi strani pa dostop do stanovanj, ki jih v Singapurju zagotavlja HDB, prispeva k večji družbeni povezanosti v mestu (Chua 2011, 2014).

Rastoče družbene neenakosti so bile skupaj z upočasnitvijo gospodarske rasti med razlogi, da je v zadnjem desetletju v Seulu prišlo do pomembnih sprememb pri prenovi stanovanjskih sosesk. Namesto špekulativne urbane prenove, zaradi katere so bile v preteklosti porušene številne starejše stanovanjske soseske, je mestna uprava uveljavila več projektov urbane regeneracije, ki temeljijo na vključevanju javnosti v načrtovanje (SMG 2013, 2015a).³ S tem namenom je bil leta 2012 sprejet projekt REMP, ki naj bi pomagal izboljšati infrastrukturo, spodbuditi prenavo stanovanjskih objektov, in okrepiti skupnostno povezovanje v starejših stanovanjskih soseskah (Maeng 2016; Kim 2018). Za razliko od Seula so bile podobne pobude za izboljšanje bivalnega okolja v starejših soseskah HDB v Singapurju institucionalizirane že sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja (Perry, Kong in Yeoh 1997). Leta 2007 jih je nadomestil *Program prenove stanovanjskih sosesk* (angl. Neighbourhood

3 Urbana prenova (angl. urban redevelopment) je namenjena zlasti prenovi grajenega okolja. Pri urbani regeneraciji (angl. urban regeneration) gre za celovitejši, bolj vključujoč in vzdržnejši pristop, ki si ne prizadeva le za izboljšanje grajenega okolja, ampak tudi za družbeno, gospodarsko in okoljsko prenavo degradiranih urbanih območij (Križnik 2018a).

Renewal Programme, NRP), ki je poleg prenove stanovanjskih enot predvidel tudi celovitejšo prenovo na ravni stanovanjskih kompleksov. Podobno kot v Seulu naj bi tudi NRP spodbujal različne oblike sodelovanja prebivalcev pri načrtovanju in upravljanju bivalnega okolja (Cho in Križnik 2017). Kljub tem podobnostim pa je v Seulu in Singapurju v praksi prišlo do pomembnih razlik pri vključevanju javnosti v prenovo stanovanjskih sosesk.

2.2 Vključevanje javnosti v prenovo stanovanjskih sosesk

V preteklosti je bila javnost iz načrtovanja prenove stanovanjskih sosesk v Koreji in Singapurju večinoma izključena. V Seulu je urbano prenovo sprva načrtovala razvojna država, ki je slednje pozneje prepustila trgu. Na ta način so bili iz odločanja izključeni zlasti najemniki, ki so pogosto predstavljali večino prebivalstva. Zaradi novogradenj so bili najemniki nasilno deložirani, za kar so prejeli malo ali nič nadomestil (Križnik 2009; Shin in Kim 2016). Njihov neenak položaj je bil že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja vzrok za številne proteste in nastanek družbenih gibanj, ki so se borila proti deložacijam ter se zavzemala za pravice revnih najemnikov (Kim in Jeong 2015; Kim 2017; Shin 2018). Slednje predstavlja zgodnje poskuse civilne družbe izboljšati bivalno okolje za izključene družbene skupine (Kim in Križnik 2018). V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se pojavijo nova skupnostna gibanja, ki svoje delovanje razširijo na druga področja vsakdanjega življenja v mestu, vključno s skupnostnim povezovanjem, pravičnejšo delitvijo dela, boljšim dostopom do izobraževanja in varstva otrok, varnejšo prehrano, varovanjem okolja in kulturne dediščine ipd. (Cho 1998; Jeong 2012; Kim 2017).

Družbena gibanja proti deložacijam, gibanja za pravice revnih in skupnostna gibanja so tako zlasti na lokalni ravni pomembno prispevala k izboljšanju bivalnega okolja v Seulu (Kim in Križnik 2018). Vendar pa civilna družba do nedavno ni bila vključena v institucionalno odločanje. Do prvih poskusov vključevanja javnosti je v Koreji prišlo z institucionalizacijo družbenih gibanj po letu 2000 (Kim in Jeong 2015; Kim 2017). V Seulu se je vključevanje javnosti močno okrepilo po letu 2012, ko je nova mestna uprava slednje prepoznala kot eno od svojih prednostnih nalog, kar je posledično vplivalo tudi na bolj vključujočo prenovo stanovanjskih sosesk (SMG 2015b). Vključevanje javnosti in sočasna krepitev skupnostnega povezovanja sta postala glavna cilja urbane regeneracije, s čimer je želela mestna uprava ne le izboljšati kakovost bivalnega okolja, temveč tudi prebivalce hkrati opolnomočiti za njegovo samostojno načrtovanje in upravljanje (SMG 2013, 2015a). Vključevanje javnosti ima v Seulu danes pomembno vlogo tako pri načrtovanju prenove

stanovanjskih sosesk kot pri krepitvi lokalne samouprave (Maeng 2016; Kim in Križnik 2018; Wolfram 2019).

Za razliko od Seula je prišlo v Singapurju do institucionalizacije vključevanja javnosti razmeroma zgodaj. HDB je skušal že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja prebivalce vključiti v upravljanje stanovanjskih sosesk. Na lokalni ravni so bile ustanovljene različne sosedске organizacije, katerih namen je bil učinkovitejše upravljanje bivalnega okolja, organiziranje skupnostnih dejavnosti in spodbujanje skupnostnega povezovanja (Ho 2009). Vendar so imeli Odbori stanovalcev (angl. Residents' Committees, RCs) zaradi močnega državnega nadzora v praksi zelo omejeno samostojnost. Mestni sveti (angl. Town Councils, TCs), ustanovljeni leta 1989, naj bi v tem pogledu razširili in okrepi lokalno samoupravo, a je bil vpliv še vedno močno institucionaliziranega vključevanja javnosti na odločanje skromen (Douglass 1998). HDB je z uveljavitvijo NRP leta 2007 tako vpeljal številne novosti, namenjene dejavnejšemu sodelovanju prebivalcev in lokalnih skupnosti pri prenovi in upravljanju stanovanjskih sosesk (CLC in SI 2017).

Vendar je prenavo stanovanjskih sosesk tudi v primeru NRP vodila in nadzirala država, zaradi česar je bilo vključevanje javnosti večinoma omejeno na nezavezujoče podajanje mnenj (Cho in Križnik 2017). Zaradi državno vodenega načrtovanja in pomanjkanja izkušenj z vključevanjem javnosti med načrtovalci kot tudi prebivalci so se predvsem slednji slabo in z nezaupanjem vključevali v načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja. Leta 2014 je Nacionalna univerza v Singapurju (angl. National University of Singapore, NUS) na pobudo HDB začela izvajanje pilotnega projekta HN!, s katerim naj bi razvili in v praksi preizkusili nov načrtovalski pristop, ki bi bil prilagojen specifičnim razmeram vključevanja javnosti v Singapurju (Križnik, Cho in Kim 2019).

V zadnjem desetletju se je tako v Seulu kot v Singapurju okrepilo sodelovanje prebivalcev in lokalnih skupnosti pri prenovi stanovanjskih sosesk (SMG 2013, 2015a; HDB 2016, 2018). Slednje je odraz okrepljenega vključevanja javnosti v odločanje o različnih vidikih življenja v mestu, kar kaže na prehod od tržno usmerjenega oziroma državno vodenega pristopa v preteklosti k celovitejši in bolj vključujoči prenovi stanovanjskih sosesk z dejavnejšo vlogo civilne družbe (Cho 2016; Kim in Križnik 2018). Vendar se hkrati z dejavnejšim vključevanjem javnosti v načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja odpira tudi vprašanje o dejanskem vplivu prebivalcev na odločanje, saj kaže, da država v praksi še vedno nadzira in usmerja odločevalske procese v obeh mestih (Cho in Križnik 2017; Kim in Cho 2017). Prav zato je treba kritično ovrednotiti konkretne primere vključevanja javnosti v prenavo posameznih

stanovanjskih sosesk v obeh mestih. V naslednjem poglavju primerjamo prenovo stanovanjskih sosesk Samdeok v Seulu in Tampines v Singapurju, s čimer želimo bolje razumeti sodelovanje države in prebivalcev pri prenovi stanovanjskih sosesk v praksi.

3 Prenova sosesk Samdeok in Tampines

3.1 Soseska Samdeok: Projekt upravljanja bivalnega okolja

Soseska Samdeok se nahaja v mestnem okrožju Seongbuk-gu na severu Seula. V času prenove je imela 446 prebivalcev, ki so večinoma živeli v dobro vzdrževanih eno- ali večdružinskih hišah (Seongbuk-gu 2015a, 32). Kljub temu v soseski ni bilo ustrezne skupne infrastrukture, nerazvite so bile skupnostne dejavnosti, slaba je bila družbena povezanost prebivalcev (Nanumgwamirae 2015; Kim 2018). Razmeroma nizka kakovost bivalnega okolja je negativno vplivala na nepremičninski trg, zaradi česar so se lastniki nepremičnin odločili, da se vključijo v projekt urbane regeneracije REMP. Mestna uprava se je konec leta 2013 tako odločila, da bo s pomočjo slednjega izboljšala obstoječo in zgradila novo skupno infrastrukturo, podprla prenovo zasebnih stanovanjskih hiš ter okrepila skupnostno povezovanje v soseski Samdeok (Tabela 3) (Seongbuk-gu 2015a).

Slika 1: Skupnostna delavnica Upravnega odbora prebivalcev v soseski Samdeok (Blaž Križnik, 2018).

Pri tem je mestna uprava prepoznala vključevanje javnosti v načrtovanje in sodelovanje prebivalcev z ostalimi deležniki kot izhodišče za uspešno urbano regeneracijo (Kim 2018; Križnik 2018b). Da bi bolje razumeli njihove interese kot tudi vsakdanje življenje v soseski, so načrtovalci in aktivisti v letu 2014 anketirali in intervjuvali prebivalce. Organizirali so devet skupnostnih delavnic in dve javni predstavitvi, na katerih so govorili o težavah v soseski, njenem prihodnjem razvoju, gradbenih predpisih ter izgradnji in upravljanju novega skupnostnega centra (Slika 1) (Seongbuk-gu 2015b). Skupaj naj bi na skupnostnih delavnicah in obeh predstavitev sodelovalo okoli 170 udeležencev, ki so jih pritegnili tudi z obiski na domovih ter s pomočjo lokalnih medijev in družbenih omrežij (Seongbuk-gu 2015a, 200–220). Načrtovalci so se s prebivalci dogovorili o potrebnih ukrepih za izboljšanje infrastrukture ter varnosti in skupnostnih dejavnosti v soseski, vključno z ureditvijo nove razsvetljave, nadzornih kamer, novih parkirišč, žepnih parkov, prostora za rekreacijo kot tudi novega skupnostnega centra. Hkrati je mestna uprava zagotovila sredstva za kreditiranje prenove zasebnih stanovanjskih hiš (Križnik, Cho in Kim 2019).

Prenova soseske se je začela leta 2016 in končala oktobra 2017 z otvoritvijo novega Skupnostnega centra soseske Samdeok (kor. Samdeok Maeul hoegwan). Njegovo upravljanje je prevzel Upravni odbor skupnosti prebivalcev soseske Samdeok (kor. Samdeok Maeul jumingongdongche unyeongwiwonhoe, RCSC). Ustanovitev RCSC je del projekta REMP, s čimer je želela mestna uprava institucionalizirati sodelovanje prebivalcev pri urbani regeneraciji (Maeng 2016, 3). Sodelovanja prebivalcev, načrtovalcev in mestne uprave sicer ni bilo preprosto doseči, saj zlasti prvi s participativnim načrtovanjem niso imeli predhodnih izkušenj. Načrtovalci so k sodelovanju zato pritegnili nevladno organizacijo Nanumgwamirae, ki je imela dolgoletne izkušnje pri skupnostnem povezovanju (Nanumgwamirae 2015). Poleg tega je imel pomembno vlogo pri posredovanju med različnimi deležniki tudi Socialni center okrožja Jeongneung (kor. Jeongneung jonghapsahoebokjigwan). S pomočjo obeh so prebivalci začeli organizirati različne skupnostne dejavnosti, kar je posledično pripomoglo tudi k uspešnejši urbani regeneraciji (Lee 2016; Nanumgwamirae 2016).

Kljub razmeroma uspešnemu vključevanju javnosti v prenavo soseske Samdeok so na slednjo močno vplivali uslužbenci mestnega okrožja Seongbuk-gu, ki so interese mestne uprave včasih uveljavljali brez predhodnega posvetovanja s prebivalci. Močna vpetost države v načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja je posledično negativno vplivala na sodelovanje prebivalcev, ki v praksi niso imeli možnosti vpliva na nekatere odločitve države (Kim 2018). Poleg tega je država ostala vpeta v skupnostno povezovanje tudi po končani

prenovi, saj je, ne glede na dejavno sodelovanje prebivalcev pri upravljanju skupnostnega centra, slednje še vedno odvisno od organizacijske in finančne podpore mestne uprave (Kim in Križnik 2018).

3.2 Soseska Tampines: Pozdravljen, sosed!

Stanovanjski kompleks Tampines so postopoma gradili od devetdesetih let prejšnjega stoletja. Danes je eden od največjih v Singapurju in se nahaja na vzhodu mesta. Leta 2015 je imel 261.230 prebivalcev (Department of Statistics Singapore 2018). Zaradi pomanjkljive skupne infrastrukture in razmeroma starih stanovanjskih zgradb je HDB leta 2014 osrednji del stanovanjskega kompleksa (angl. Tampines Central) izbral za poskusni projekt HN!, s čimer naj bi v soseskah Tampines Ville, Tampines Parkview in Tampines Palmwalk prenovili obstoječo infrastrukturo ter izboljšali skupnostne dejavnosti za okoli 5.000 gospodinjev (Tabela 3) (Cho in Križnik 2017, 128). Poleg tega je v omenjenih soseskah živelo veliko starejših prebivalcev, ki so v stanovanjskih kompleksih HDB pogosto slabo vključeni v skupnostno življenje. Kljub temu je bilo v soseski Tampines več razmeroma dobro organiziranih in dejavnih sosedskih organizacij, kar je dodatno vplivalo na njen izbor za projekt HN!. Sosedske organizacije, vključno z lokalnimi RCs, mestnim svetom in odborom Ljudske zveze (angl. People's Association), bi namreč lahko imele po pričakovanjih HDB pomembno vlogo pri povezovanju prebivalcev z načrtovalci (Cho 2016).

Slednji so poleti 2014 obiskali sosesko, intervjuvali različne deležnike in tako spoznali ne le vsakdanje življenje, ampak tudi izzive, povezane z vključevanjem javnosti v soseski Tampines. Na ta način so pripravili načrtovalski pristop, ki je glede na omejene izkušnje s participativnim načrtovanjem v Singapurju omogočil ustrezno zastopanost kot tudi identifikacijo prebivalcev s prenovo soseske (Cho 2016; Cho in Križnik 2017). Avgusta 2014 je potekala prva skupnostna delavnica, na kateri so med drugim govorili o sodelovanju prebivalcev in njihovih pričakovanjih glede prenove. Načrtovalci so organizirali tudi več uličnih predstavitev, anket in skupnostnih dogodkov, s katerimi so skušali prebivalce seznaniti z načrtovanjem in hkrati pridobiti njihove odzive nanj (Tabela 3). Skupaj je bilo v načrtovanje, vključno s skupnostnimi delavnicami, uličnimi predstavitvami, fokusno skupino, anketami, sodelovanjem na družbenih omrežjih in programi za prostovoljce, vključenih 1.462 prebivalcev soseske Tampines (CSAC 2015).

Prenova se je osredotočila na preobrazbo obstoječih javnih prostorov v t. i. sosedske inkubatorje (angl. neighbourhood incubator), kjer naj bi imeli prebivalci na enem mestu zagotovljen preprost dostop do različnih skupnostnih storitev,

s čimer bi ustvarili boljše pogoje za samostojno organiziranje skupnostnih dejavnosti (Cho in Križnik 2017). Poleg tega je bila pozornost načrtovalcev usmerjena k prenovi in krepitvi povezovalne vloge javnih prostorov, kot so pešpoti, parki in otroška igrišča. Prebivalci so na skupnostnih delavnicah skupaj z načrtovalci izbrali pet obstoječih prostorov, potrebnih prenove, ter se dogovorili o njihovi nadaljnji rabi in načinu upravljanja (Slika 2). Načrt za prenavo soseske je mestni svet potrdil leta 2015, medtem ko se je projekt HN! leta 2016 končal z odprtjem sosedskega inkubatorja Tampines Parkview in prenavo štirih t. i. družbenih vozlišč (angl. social linkway) (Cho 2016).

Slika 2: Skupnostna delavnica v soseski Tampines, (Nacionalna univerza v Singapurju ter javni Stanovanjski in razvojni odbor, 2014).

Pri prenovi nekaterih prostorov so s poslikavami sodelovali tudi prebivalci. Poleg tega so v neposredni bližini sosedskega inkubatorja uredili skupnostni vrt, vključeni pa so bili tudi v upravljanje novih skupnostnih prostorov. V soseski so se tako izboljšali medsosedske odnosi, prebivalci dejavnije sodelujejo v različnih skupnostnih dejavnostih, hkrati pa se je okrepila skupnostna identiteta. Zaradi uspešne prenove soseske Tampines namerava HDB s podobnim načrtovalskim pristopom pri prenovi stanovanjskih sosesk nadaljevati tudi v prihodnje (Cho in Križnik 2017). Vendar je podobno kot v Seulu tudi pri HN! prišlo do težav pri vključevanju javnosti, predvsem zaradi močnega nadzora države kot tudi zaradi razmeroma skromnih izkušenj pri sodelovanju prebivalcev pri načrtovanju in upravljanju bivalnega okolja v Singapurju (Križnik, Cho in Kim 2019).

3.3 Sodelovanje države in prebivalcev pri prenovi

Vključevanje javnosti v prenavo stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju se je v zadnjih letih močno razširilo (Cho 2016; Cho in Križnik 2017; CLC in SI 2017; Kim in Cho 2017; Kim in Križnik 2018). V soseskah Samdeok in Tampines so bili prebivalci od samega začetka dejavno vključeni v prenavo. Poleg tega ob pomoči države organizirajo različne skupnostne dejavnosti in sodelujejo pri upravljanju skupne infrastrukture. Načrtovalci so kljub nekaterim razlikam v načrtovalskem pristopu uporabili podobne metode participativnega načrtovanja, ki so v obeh soseskah vključevale ankete in intervjuje s prebivalci, javne predstavitve načrtovane preнове ter neposredno komunikacijo s prebivalci na uličnih dogodkih. V pomoč so jim bili tudi lokalni mediji in družbena omrežja, predvsem pa sodelovanje prebivalcev na skupnostnih delavnicah (angl. community workshop). Poleg podobnega pristopa k participativnemu načrtovanju sta imela REMP in HN! tudi podobne cilje, povezane s prenavo oziroma izgradnjo novih skupnostnih prostorov kot izhodišča za izboljšanje bivalnega okolja in skupnostnega povezovanja (Tabela 3). Zaradi podobnih ciljev so primerljivi tudi rezultati prenovе obeh sosesk (Križnik, Cho in Kim 2019).

V obeh soseskah so se prebivalci pomena skupnostnih prostorov za izboljšanje medsosedskih odnosov in skupnostno povezovanje deloma zavedli že v času med, še bolj pa po končani prenovi. Za razliko od soseske Tampines, kjer so v skupnostne preuredili obstoječe prostore, je bil projekt REMP osredotočen na razmeroma obsežno in dolgotrajno prenavo starejše stanovanjske stavbe v novi skupnostni center (Seongbuk-gu 2015a, 2015b). Prenova in gradnja sta tako potekali razmeroma počasi, kar je privedlo do nesoglasij med prebivalci in upravo okrožja Seongbuk-gu. Nesoglasja so negativno vplivala na skupnostno povezovanje in zaupanje prebivalcev v mestno upravo (Kim in Križnik 2018). Zaradi močne vpetosti države in dobrega sodelovanja med različnimi javnimi in civilnodružbenimi deležniki do podobnih nesoglasij, ki bi upočasnila prenavo, v soseski Tampines ni prišlo. Poleg tega so bili zaradi razmeroma preproste prenovе rezultati projekta HN! hitro vidni, kar je pozitivno vplivalo na sodelovanje prebivalcev pri načrtovanju in upravljanju bivalnega okolja (Križnik, Cho in Kim 2019).

HN! je bil poleg tega pilotni projekt, s pomočjo katerega je skušal HDB razviti nove oblike participativnega načrtovanja (HDB 2018). V nasprotju s HN! je bil REMP del uveljavljene nacionalne zakonodaje in mestnega odloka, ki sistemsko urejata prenavo degradiranih urbanih območij in bivalnega okolja (Tabela 3) (SMG 2013; Seongbuk-gu 2015a). Čeprav sta bila omenjena zakonodaja in odlok sprejeta le leto dni pred prenavo soseske Samdeok, je REMP hkrati del daljše tradicije skupnostno-opredeljene urbane regeneracije v Seulu, ki sega v pozna

devetdeseta leta prejšnjega stoletja (Maeng 2016; Cho in Križnik 2017). V tem pogledu ima mestna uprava v Seulu razmeroma bogate izkušnje z vključevanjem javnosti v načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja (Križnik, Cho in Kim 2019). V nasprotju s Seulom imajo v Singapurju manj izkušenj s participativnim načrtovanjem, saj je bilo sodelovanje prebivalcev pri prenovi stanovanjskih sosesk v preteklosti bolj kot na dejavno vključevanje javnosti omejeno na preprostejšo podajanje mnenj. Kljub temu pa do večjih razlik med soseskama Samdeok in Tampines glede sodelovanja javnosti ni prišlo, kar kaže, da je v Singapurju država pomanjkanje izkušenj nadomestila predvsem z močnejšo politično vpetostjo v prenavo stanovanjskih sosesk (Cho 2016; Križnik, Cho in Kim 2019).

Poleg tega je bilo v obeh soseskah uspešno vključevanje javnosti povezano s t. i. skupnostnimi posredniki (angl. community facilitators), ki so posredovali med prebivalci, civilnodružbenimi organizacijami, načrtovalci in javnimi institucijami. V soseski Samdeok sta sodelovanje prebivalcev, ko so slednji imeli še razmeroma malo znanja, zanimanja in izkušenj s skupnostnim povezovanjem, dejavno spodbujala nevladna organizacija Nanumgwamirae in Socialni center okrožja Jeongneung (Lee 2016; Kim 2018). Čeprav je težko primerjati aktiviste Nanumgwamirae in načrtovalce NUS, pa je bila vloga obojih pri spodbujanju vključevanja javnosti in posredovanju med deležniki podobna. Poleg tega so oboji prebivalce spodbujali k organiziranju različnih skupnostnih dejavnosti zunaj okvirjev REMP in HNI, s čimer so pomagali krepiti medsosedske odnose in skupnostno povezovanje. Pri tem so se lahko v soseski Tampines načrtovalci povezali z voditelji in prostovoljci obstoječih skupnostnih organizacij in lokalnim odborom Ljudske zveze. V soseski Samdeok podobnih skupnostnih organizacij pred prenavo ni bilo. Za razliko od soseske Tampines RCSC tako ni imel izkušenj kot tudi ne izrazitega vodje, s katerim bi lahko sodelovali skupnostni posredniki in načrtovalci, kar naj bi negativno vplivalo na vključevanje javnosti (Nanumgwamirae 2016).

Kljub nekaterim razlikam glede vključevanja javnosti je država v obeh primerih obdržala vpliv na načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja. V soseski Samdeok je načrtovanje trajalo vsega deset mesecev, kar je zelo kratko, glede na to, da je za vzpostavitev zaupanja in sodelovanja med različnimi deležniki navadno potrebno veliko časa (Irvin in Stansbury 2004; Callahan 2007). Poleg tega prebivalci niso imeli predhodnih izkušenj s participativnim načrtovanjem, ki so ga številni med njimi opisali kot zelo naporno (Križnik, Cho in Kim 2019). Nekateri prebivalci so se poleg tega spraševali o smiselnosti sodelovanja, saj naj bi bile skupnostne delavnice omejene le na podrobnosti, povezane s prenavo soseske, medtem naj bi njene ključne cilje in izvedbo javne institucije določile že vnaprej. Tudi nekateri javni uslužbenci so podobno menili, da naj bi se mestna

uprava bolj kot na krepitev skupnostnega povezovanja in lokalne samouprave omejila na pravočasno izvedbo projekta REMP (Kim in Križnik 2018).

Zaradi politične podpore, ki jo je bil deležen HN!, močnega vpliva države na vključevanje javnih in civilnodružbenih deležnikov kot tudi zaradi razmeroma preprostega načrtovalskega pristopa je potekla prenova soseske Tampines še hitreje kot projekt REMP (Tabela 3). Prav zato so se načrtovalci na začetku soočili s slabim odzivom prebivalcev in nepripravljenostjo na sodelovanje. Slednja naj bi bila po mnenju načrtovalcev tudi posledica pomanjkanja izkušenj s participativnim načrtovanjem kot tudi razširjenega prepričanja, da naj bi za prenavo stanovanjskih sosesk poskrbela država sama, zaradi česar sodelovanje prebivalcev ne bi bilo potrebno (Cho 2016). Poleg tega so bili posamezni prebivalci prepričani, da zaradi močne vpetosti države njihovo sodelovanje ne more pomembneje vplivati na prenavo, kar je v soseski Tampines podobno kot v Seulu negativno vplivalo na vključevanje javnosti in skupnostno povezovanje (Križnik, Cho in Kim 2019).

Tabela 3: Primerjava prenove sosesk Samdeok in Tampines
(prirejeno po Križnik, Cho in Kim (2019, 92–93)).

	Soseska Samdeok, Seul	Soseska Tampines, Singapur
Projekt prenove	<ul style="list-style-type: none"> • Projekt upravljanja bivalnega okolja 	<ul style="list-style-type: none"> • Pozdravljen, sosed!
Pravni okvir	<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o prenovi urbanih območij in bivalnega okolja • Mestni odlok o prenovi urbanih območij in bivalnega okolja v Seulu 	<ul style="list-style-type: none"> • Pilotni projekt v okviru programa NRP
Časovni okvir	<ul style="list-style-type: none"> • Načrtovanje: 2013–2014 • Izvedba: 2015–2017 	<ul style="list-style-type: none"> • Načrtovanje: 2014–2015 • Izvedba: 2015–2016
Cilji prenove	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja skupne infrastrukture • Prenova zasebnih stanovanjskih hiš • Skupnostno povezovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Prenova infrastrukture • Izboljšanje skupnostnih dejavnosti • Skupnostno povezovanje
Vključevanje javnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Ankete in intervjuji na domu • Javne predstavitve • Skupnostne delavnice • Strokovno vodeni obiski • Lokalni mediji in družbena omrežja 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulični dogodki z anketami • Javne predstavitve • Skupnostne delavnice • Fokusna skupina • Participativna prenova
Rezultati prenove	<ul style="list-style-type: none"> • Nova skupna infrastruktura • Nov skupnostni center • Boljši odnosi med prebivalci • Nove skupnostne dejavnosti • Močnejša skupnostna identiteta 	<ul style="list-style-type: none"> • Nova skupna infrastruktura • Prenovljen javni prostor • Boljši odnosi med prebivalci • Nove skupnostne dejavnosti • Močnejša skupnostna identiteta

4 Sklep

Primerjava sosesk Samdeok in Tampines kaže, da je država prebivalce uspešno vključila v njuno prenovu. V obeh primerih so načrtovalci in javne institucije pozornost namenili ne le prenovi obstoječe oziroma gradnji nove skupne infrastrukture, ampak tudi krepitvi skupnostnega povezovanja. Na ta način naj bi se izboljšali odnosi med prebivalci, ki naj bi jih hkrati opolnomočili za samostojno načrtovanje in upravljanje bivalnega okolja. S tem bi pripomogli k vzdržnejšemu razvoju obeh sosesk. Prebivalci so tako skupaj z ostalimi deležniki dejavno sooblikovali svoje bivalno okolje ter si z medsebojnim sodelovanjem pridobili znanje in izkušnje za upravljanje skupne infrastrukture v soseski. Posledično so se okrepili medsosedski odnosi, izoblikovala se je močnejša skupnostna identiteta, hkrati pa je vključevanje javnosti izboljšalo tudi sodelovanje in zaupanje med prebivalci in javnimi institucijami. Pomembno vlogo so pri tem imeli skupnostni posredniki, ki so posredovali med prebivalci, civilnodružbenimi organizacijami, načrtovalci in javnimi institucijami, s čimer so pripomogli k uspešni izvedbi prenove.

V tem pogledu se REMP in HN! pomembno razlikujeta od tržno usmerjenih ali državno vodenih pristopov h gradnji in prenovi stanovanjskih sosesk v preteklosti, iz katerih so bili prebivalci večinoma izključeni. Kljub vključevanju javnosti pa so javne institucije prenovu obeh sosesk načrtno usmerjale k vnaprej določenim ciljem, na katere prebivalci in lokalne skupnosti niso imeli pomembnejšega vpliva. Poleg tega so upravljanje skupne infrastrukture in nove skupnostne dejavnosti po končani prenovi še naprej odvisni od državne finančne in organizacijske podpore, s čimer je država ohranila vpliv na skupnostno povezovanje v obeh soseskah. Prav prevladujoč vpliv javnih institucij je bil poleg pomanjkanja izkušenj, povezanih s participativnim načrtovanjem, eden od razlogov, ki so nekatere prebivalce odvrnili od sodelovanja pri prenovi. Močan vpliv države na skupnostno povezovanje bi zato lahko negativno vplival na dolgoročno vzdržnost prenove stanovanjskih sosesk.

Primerjava Seula in Singapurja potrjuje, da se v obeh mestih uveljavljajo bolj vključujoče oblike upravljanja in vladovanja, ki kljub omenjenim težavam temeljijo na dejavnejšem sodelovanju med državo in civilno družbo. Hkrati pa vključevanje javnosti poteka pod močnim vplivom države, kar kaže na zapuščeno razvojne države pri preobrazbi obeh mest. Vključevanje javnosti v prenovu stanovanjskih sosesk v Seulu in Singapurju v tem pogledu razkriva priložnosti, a hkrati tudi izzive, povezane z bolj vključujočim in vzdržnejšim upravljanjem in vladovanjem v vzhodnoazijskih mestih. Na njihovo preobrazbo bo v prihodnje imelo vse večji vpliv prav sodelovanje med državo in civilno družbo.

Literatura

- Cabannes, Yves, Mike Douglass in Rita Padawangi. 2018. *Cities in Asia by and for the People*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Callahan, Kathe. 2007. »Citizen Participation: Models and Methods.« *International Journal of Public Administration* 30(11): 1179–1196.
- Castells, Manuel. 1992. »Four Asian Tigers With a Dragon Head: A Comparative Analysis of the State, Economy, and Society in the Asian Pacific Rim.« *V States and Development in the Asia Pacific Rim*, uredila Richard P. Appelbaum in Jeffrey Henderson, 33–70. London: Sage.
- Chalana, Manish in Jeffrey Hou. 2016. *Messy Urbanism: Understanding the "Other" Cities of Asia*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Chang, Yi, Won-seok Nam in Chaewon Lee. 2018. *Coping with Exploding Housing Demand: Experience of Seoul*. Seul: SI.
- Cho, Im Sik. 2016. »HDB-NUS Study on the Social Aspects of the Built Environment.« *Innovation Magazine, The Magazine of Research & Technology* 15(1): 47–54.
- Cho, Im Sik in Blaž Križnik. 2017. *Communitybased Urban Development, Evolving Urban Paradigms in Singapore and Seoul*. Singapur: Springer.
- Cho, Myung Rae. 1998. »Progressive Community Movements in Korea: The Case of the Hangdang Redevelopment Area in Seoul.« *International Journal of Urban Sciences* 2(1): 92–109.
- Chua, Beng-Huat. 1997. *Political Legitimacy and Housing: Stakeholding in Singapore*. New York: Routledge.
- . 2011. »Singapore as Model: Planning Innovations, Knowledge Experts.« *V Worlding cities: Asian experiments and the art of being global*, uredili Ananya Roy in Aihwa Ong, 29–54. Malden: Wiley-Blackwell.
- . 2014. »Navigating Between Limits: the Future of Public Housing in Singapore.« *Housing Studies* 29(4): 520–533.
- CLC in SI. 2017. *Planning for Communities, Lessons from Seoul and Singapore*. Singapur: CLC.
- CSAC. 2015. *Study on the Application of Design Recommendations to Foster Community Bonding, CSAC/HDB, zaključno poročilo*. Singapur: NUS.
- Department of Statistics Singapore. 2018. *Yearbook of Statistics Singapore 2018*. Singapur: Department of Statistics Singapore.
- Doucette, Jamie in Bae-Gyoon Park. 2018. »Urban Developmentalism in East Asia: Geopolitical Economies, Spaces of Exception, and Networks of Expertise.« *Critical Sociology* 44(3): 395–403.
- Douglass, Mike. 1998. »World city formation on the Asia Pacific Rim: poverty, 'everyday' forms of civil society and environmental management.« *V*

- Cities for citizens: planning and the rise of civil society in a global age*, uredila Mike Douglass in John Friedmann, 107–138. Chichester: John Wiley and Sons.
- — —. 2014. »After the revolution: from insurgencies to social projects to recover the public city in East and Southeast Asia.« *International Development Planning Review* 36(1): 15–23.
- Gilchrist, Alison in Marilyn Taylor. 2016. *The Short Guide to Community Development*. Bristol: Policy Press.
- Goh, Daniel P. S. in Tim Bunnell. 2013. »Recentring Southeast Asian Cities.« *International Journal of Urban and Regional Research* 37(3): 825–833.
- Ha, Seong-Kyu. 2007. »Housing Regeneration and Building Sustainable Low-Income Communities in Korea.« *Habitat International* 31(1): 116–129.
- HDB. 2018. *Hello Neighbour! @ Tampines Central*. <http://www.hdb.gov.sg/cs/infoweb/community/creating-vibrant-places/hello-neighbour>. Singapur: HDB.
- Hee, Limin in Chye Kiang Heng. 2004. »Transformations of space: A Retrospective on public housing in Singapore.« V *Suburban form: an international perspective*, uredila Brenda Case Scheer in Kiril Stanilov, 127–147. Abingdon: Routledge.
- Hill, Child R. in Jun Woo Kim. 2000. »Global Cities and Developmental States: New York, Tokyo and Seoul.« *Urban Studies* 37(12): 2167–2195.
- Ho, Kong Chong. 2009. »Communities in Retreat: Civic Spaces and State-Society Relations in Globalizing Singapore.« V *The Politics of Civic Space in Asia: Building Urban Communities*, uredila Amrita Daniere in Mike Douglass, 19–32. Abingdon: Routledge.
- Irvin, Renée A. in John Stansbury. 2004. »Citizen participation in decision making: Is it worth the effort?« *Public Administration Review* 64(1): 55–64.
- Jeong, Gyu-Ho. 2012. »Hanguk dosigongdongcheundongui jeongaegwajeonggwa hyeomnyeokyeong moderui uimi.« *Korean Studies Quarterly* 35(2): 7–34.
- Johnson, Chalmers. 1999. »The Developmental State: Odyssey of a Concept.« V *The Developmental State*, uredila Meredith Woo-Cumings, 32–60. Ithaca: Cornell University Press.
- Katsiaficas, George N. 2012. *Asia's Unknown Uprisings. Volume 1, South Korean Social Movements in the 20th Century*. Oakland: PM Press.
- Kim, Jiyoun in Mihye Cho. 2017. »Creating a sewing village in Seoul: towards participatory village-making or post-political urban regeneration?« *Community Development Journal* 1–21.
- Kim, Joochul in Sang-Chuel Choe. 1997. *Seoul: The Making of a Metropolis*. Chichester: John Wiley and Sons.

- Kim, Sangmin. 2017. »From Protest to Collaboration: The Evolution of the Community Movements amid Sociopolitical Transformation in South Korea.« *Urban Studies* 54(16): 3806–3825.
- Kim, Sunhyuk in Jong-Ho Jeong. 2017. »Historical Development of Civil Society in Korea Since 1987.« *Journal of International and Area Studies* 24(2): 1–14.
- Kim, Su. 2018. *Hwakjangdoen gyehoekaengdongironeul tonghae bon ma-eulgongdongche chamyeo haengwie daehan yeongu: Seoul Seongbuk-gu Samdeongmaeurui sarye*. Magistrska disertacija. Seul: SNU.
- Kim, Su in Blaž Križnik. 2018. »Civic Urbanism and the State: Transition of the State Involvement in Community Building in Seoul, South Korea.« V *Emerging Civic Urbanisms/Designing for Social Impact*, uredil GASS 2018, 228–252. Singapur: NUS.
- Križnik, Blaž. 2009. *Lokalni odzivi na globalne izzive: kulturni okvir preobrazbe Barcelone in Seula*. Ljubljana: FDV.
- . 2018a. »Preobrazba degradiranih urbanih območij in družbena vzdržnost: Primerjalna študija urbane regeneracije in urbane prenove v Barceloni in Seulu.« *Urbani izziv* 29(1): 83–95.
- . 2018b. »Ulice kot prostor skupnostnega povezovanja: primer urbane regeneracije soseške Samdeok v Seulu.« *Azijske študije* 6(2): 231–251.
- Križnik, Blaž, Im Sik Cho in Su Kim. 2019. »Deciding Together: Citizen Participation in Planning the Neighbourhood Improvement in Seoul and Singapore.« *Asia Review* 8(2): 65–102.
- Ledwith, Margaret. 2011. *Community development, A critical approach*, 2nd edition. Bristol: Policy Press.
- Lee, So Young. 2016. *Keomyuniti wokeuwa sahoejeong jabongwau sunhwanjeong gwangyee gwanhan yeongu: Seoul-si Samdeok Maeul saryereul jungsimeuro*. Doktorska disertacija. Seul: SWU.
- Manzi, Tony, Karen Lucas, Tony Lloyd-Jones in Judith Allen. 2010. *Social Sustainability in Urban Areas: Communities, Connectivity, and the Urban Fabric*. London: Earthscan.
- Maeng, Da Mi. 2016. *Seoul-si jugeohwangyeongggwallisaeobui chujinsilta-ewa jeongchaekjeon*. Seul: SI.
- Nanumgwamirae. 2015. *Saengsaenghan jugeohwangyeongggwallisaeobui hyeonjanggirok: Dagachi dolja dongne han bakwi*. Seul: Nanumgwamirae.
- . 2016. *2016nyeon Seoul-si jugeohwangyeongggwallisaeom maeuljaesaeng iyagi - Samdeok Maeure neomchineun injeong jom bosu*. Seul: SMG.
- Noh, Abdillah in Makmor Tumin. 2008. »Remaking public participation: The case of Singapore.« *Asian Social Science* 4(7): 19–32.

- Ooi, Giok Ling. 2009. »State Shaping of Community-Level Politics: Residents' Committees in Singapore.« V *Local Organizations and Urban Governance in East and Southeast Asia: Straddling State and Society*, uredila Benjamin L. Read in Robert Pekkanen, 174–190. Abingdon: Routledge.
- Ooi, Goik Ling in Limin Hee. 2002. »Public Space and the Developmental State in Singapore.« *International Development Planning Review* 24(4): 433–447.
- Park, Bae-Gyoon. 1998. »Where Do Tigers Sleep at Night? The State's Role in Housing Policy in South Korea and Singapore.« *Economic Geography* 74(3): 272–288.
- Perry, Martin, Lily Kong in Brenda Yeoh. 1997. *Singapore: a Developmental City State*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Read, Benjamin. L. 2012. *Roots of the State: Neighborhood Organization and Social Networks in Beijing and Taipei*. Stanford: Stanford University Press.
- Seongbuk-gu. 2015a. *Seongbuk-gu Jeongneung-dong Samdeok Maeul ju-geohwangyeonggwallyugyeok jijeong min gyehoek gyeoljeong*. Seul: Seongbuk-gu.
- . 2015b. *Samdeok Maeul unyeonggeul wihan 10gaji bangbeop*. Seul: Seongbuk-gu.
- Shin, Hyun Bang. 2018. »Urban Movements and the Genealogy of Urban Rights Discourses: The Case of Urban Protesters against Redevelopment and Displacement in Seoul, South Korea.« *Annals of the American Association of Geographers* 108(2): 356–369.
- Shin, Hyun Bang in Soo-Hyun Kim. 2016. »The Developmental State, Speculative Urbanisation and the Politics of Displacement in Gentrifying Seoul.« *Urban Studies* 53(3): 540–559.
- SMG. 2013. *Hamkke mandeulgo hamkke nurineun Seoul-si, Juminchamyeohyeong jaesaengsaem manual*. Seul: SMG.
- . 2015a. *2025 Seoul-si dosijaesaeng jeollyakgyehoek*. Seul: SMG.
- . 2015b. *White Paper on Neighborhood Communities of Seoul: Seoul, Life and People*. Seul: SMG.
- . 2018. *Seoul Statistics Yearbook 2018*. Seul: SMG.
- Teo, Siew Eng in Lilly Kong. 1997. »Public housing in Singapore: Interpreting 'Quality' in the 1990s.« *Urban Studies* 34(3): 441–452.
- Watson, Jini Kim. 2011. »Seoul and Singapore as 'New Asian Cities': Literature, Urban Transformation, and the Concentricity of Power.« *Positions* 19(1): 193–215.
- Wolfram, Marc. 2019. »Assessing transformative capacity for sustainable urban regeneration: A comparative study of three South Korean cities.« *Ambio* 48(5): 478–493.